

یا هو

صهباى مُهنا

(فارسی عمومی)

ملیحه کریمی پناه

(دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی)

انتشارات گیوا

سرشناسه : کریمی‌پناه، ملیحه، ۱۳۵۸ -
 عنوان و نام پدیدآور : صهبای مهنا: (فارسی عمومی) / ملیحه کریمی‌پناه (سایه مهتاب).
 مشخصات نشر : تهران: گیوا، ۱۳۹۶
 مشخصات ظاهری : ۲۰۰ ص.
 شابک : 978-600-451-141-4
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۷۱] - ۱۷۲.
 عنوان دیگر : فارسی عمومی.
 موضوع : ادبیات فارسی — راهنمای آموزشی (عالی)
 رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ PIR۳۳۱ ص ۹۴ک
 رده بندی دیویی : ۷۶/۰۸۸
 شماره کاتالوگ ملی : ۴۶۷۲۹۸۴

عنوان کتاب :	صهبای مهنا
تالیف و گردآوری :	ملیحه کریمی پناه
ناشر :	انتشارات گیوا
ناظر فنی :	محبوبه حسینی
طراح جلد :	یکتا شیرکوند
صفحه آرا :	آدینه کبرایی
سال و نوبت چاپ :	۱۳۹۶ / اول
شمارگان :	۱۰۰۰
شابک :	۹۷۸-۶۰۰-۴۵۱-۱۴۱-۴
قیمت :	۲۰۰,۰۰۰ ریال
تلفن :	۰۲۱ - ۶۶۱۲۳۸۸۰
تارنما :	www.givabook.ir
تارنما :	Mkarimi5880@yahoo.com

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ / قسم به قلم و آنچه می‌نویسد... (قلم/۱)

قلم و نوشتن، آنقدر مقدس است که خدا به آن سوگند یاد می‌کند... و او را سپاسگزاریم که در خیل اهل قلم هستیم و با کسانی حشر و نشر داریم که در پیشگاه او تعالی مقدس و قابل احترام‌اند...

بزرگ‌ترین تحولات اجتماعی، اخلاقی، سیاسی و... در جوامع بشری در گرو قلم و نحوه‌ی نوشتن اهل قلم است، نویسنده می‌نویسد تا مخاطب بخواند لذا هر صاحب قلمی باید منت‌های دقت را داشته باشد که چه می‌نویسد و مخاطبش کیست و نیاز او چیست...

از ارکان مهم رشتن و نگاشتن، هنجارشناسی و تعهد و پایبندی به اصول و ریشه‌های آن هنجارهاست. هنجارهایی که در بند هیچ قیدی جز انسانیت و خدمت برای اعتلای آن نباشد. بنابراین، نویسنده و شاعر متعهد، کسی است که قلمش را در خدمت ارزش‌ها و هنجارهای انسانی قرار دهد و برای هیچ مصلحتی از ارزش‌های اثرش نگاهد.

مجموعه‌ی پیش روی شما، اثر منتخب از ارزش‌های انسانی است که نگارنده (ملیحه کریمی‌پناه) در هفت خط (فصل / بخش) به نگارش آن پرداخته است. فلسفه‌ی نامگذاری بخش‌های کتاب بر اساس... گوارای وجودتان.

در پایان انتشارات گیوا این افتخار را دارد که برای حمایت از اهل قلم - علی‌الخصوص نوqlمان - سالانه برگزارکننده‌ی مسابقات ادبی در تلگرام، اینستاگرام و سایت انتشارات است. برای حمایت از این عزیزان کوتاهی نخواهد کرد.

محمدصدیق سپهری‌نیا

مدیر مسئول انتشارات گیوا

به نام آنکه در مکتب آموخت به انسان در معنی سخن آموخت

ورود در بحر بیکران و کرانه جوهرزای زبان و ادب فارسی و برگزیدن گوهری که آینه تمام نمای گنجینه فرهنگ ایران باشد، بینشی شگرف و دانشی ژرف می‌طلبد که اگر از توان این ابجدآموز نیز برآید در حوصله این مقال نخواهد گنجید. فلذا، در تألیف این نگاشته بنا را بر اجمال و اساس را در جامعیت و شمول، جلب نهادم. که البته سهولت فراگیری و ارتقاء دانش ادبی خواننده نیز دور از ذهن نبوده است.

بدون قصد نفی زحمات دیگر پژوهندگان ادب فارسی که قلم به تألیف کتب بی شماری در این زمینه گرفته‌اند، اذعان می‌دارم کتابی که به تمامی، جامع اصول ادبی و شامل ضروریات آن باشد، متأسفانه در دسترس مدرس این درس، به شرحی که در بالا آمده، نبوده است. از این رو، استادان ناگزیرند که منابع متعددی را به عنوان مأخذ مطالعاتی معرفی نموده و با تکمله‌هایی شفاهی به کتاب‌های موجود، الحاق کنند. از سویی دیگر برای جوینده دانشی به جرأت دانشجوی زبان و ادبیات فارسی، ورود به بحث‌های تخصصی ادبی که سرفصل‌های اغلب کتاب‌های فارسی عمری شده است، بعد از صرف وقت و تأمل و تحمل بیش از طاقت، خروجی مورد انتظاری نداشته است. کم‌اینکه ضعف نوشتاری و سطح فروپین دانش ادبی و دستور زبانی را در اغلب فارغ‌التحصیلان در رشته‌های مختلف حتی پس از جذب سازمانی تا حدودی شاهد هستیم. به عنوان مثال همگان کمابیش کم سواد ادبی هستند که در اثنای نگارش یک نامه نگاری اداری یا شرح گزارش یا توضیح مطلب از سوی افرادی که به خارج التحصیل دانشگاه بوده و از قضا درس فارسی عمومی را به واقع گذرانده که نه بلکه از سر گذرانده‌اند را بعینه دیده و تجربه کرده ایم و این جای بسی تأسف است.

این نگارنده را از قصد ریشه‌یابی و آسیب شناسی این نقیصه مبرا بدانید که به هیچ روی قصد ندارم که کار و شیوه خویش را در این گردکرده، خالی از خبط و خطا بدانم. عرض بنده نمایاندن نقص منابع آموزشی در این درس است.

پرواضح است دانشجویانی که مکلف به مطالعه این درس می‌شوند، قریب به اتفاق، با مباحث تخصصی ادبیات همچون فنون و صنایع ادبی، اصول بلاغت و مقالات عروض، دستور زبان و در پاره ای موارد حتی املای برخی لغات فارسی بیگانه هستند. با این وجود با کمال تأسف، دانشجوی، به رغم تلاش

مدرس و کوششی در بازه زمانی محدود که منحصرأ چندین هفته است، حتی بعد از مطالعه این درس نیز طرفی از مطلب بر نمی‌بندد و می‌گذرد.

البته آن دسته از محصلانی که بنا به قریحه و سرشت ذاتی در ادبیات نخبه هستند را از این طیف وسیع مستثنا می‌کنم. قاعدتاً فراگیری عمیق این مباحث، هدف ارائه این درس نیست منتها ایجاد علاقه در مخاطب و دست کم سهولت فراگیری او را باید گوشه ذهن نگاه داشت.

نگارنده به هیچ روی قصد انشانویسی‌های پرمال حول وجوب شناخت تمدن زبانی و پاسداشت دانش زبانی و مرثیه سایی پیرامون میراث ماندگار استاد توس که دستخوش تحریفات و تفنن طلبی‌های برخی که اتفاقاً شعر قلمرانی درمیدان زبان و ادب نیز هستند را ندارم. از دید این کمینه ایجاد علاقه در دانش‌پژوه و داشتن خروجی مثبت و شایان توجه در قشر فرهیخته و تحصیل کرده اصل اساسی آموزش و پژوهش است.

باری، ناگزیرم با دیدی هرچند تکیه بر بطلان کشم بر آنچه که به عنوان تاریخنامه‌های ولادت و وفات شاعر یا نویسنده موسوم است. این که قلم شاعر در چه روزی زاده و چه روزی بدرود حیات گفته و استلزام دانشجو برای به خاطر سپردن و بهال آن واجب ترست یا آموزش شیوه صحیح نوشتار؟ آشنایی و آگاهی از زندگی نامه شاعر و ترسعه ای که کلامش هم از قضا برای دانش پژوه ناآشناست، کاربردی ترست یا لذت بردن از میراث تفکر و عصا احساس و اندیشه او؟

باری، اگر بنده نیز ناگزیر بنا به سنت دیرین راه سرده، ذکر ی از این مطالب به میان آوردم، صرفاً جهت الزام سنت پژوهش بود. بار دیگر یادآور می‌شوم که معنای تسلیل و تشریح تمام و کمال مطالب در این دفتر مختصر نبوده و لزوم تکرار مکررات و بدیهیات آنچه از منتار قلم بزرگان ادبی فرو باریده در حوصله این نگاشته جایگیر نبود. بنابراین بر بنده ببخشایید اگر ذکر بزرگانی که شایسته بود به میان نیاوردم و آنچه بایسته بود را گزینش کرده و بر چینه دان ذوق مشتاق عرضه نمودم. این گردآورده مجمل را به پاس باده یقین صهبا نام کرده و هفت بهر بر آن قالی سدم چراکه امید دارم جوینده اش هر هفت خط این جام خسروانه ادب فارسی را درنوشیده و از مهنایی آن، بهره ور التذاذ گشته و مشتاق طلب بیشتر گردد.

ملیحه کریمی پناه

بهمن ماه یکهزار و سیصد و نود و پنج هجری خورشیدی / تهران

فهرستگان

۵.....	سخن ناشر.....
۷.....	آغازنامه.....

خط اول

(مُزَوَّر)

۲۱.....	- مختصری درباره خط و زبان فارسی.....
۲۱.....	• زبان دری.....
۲۲.....	- تاریخ زبان فارسی.....
۲۲.....	• زبان پارسی باستان.....
۲۳.....	• زبان پارسی میانه.....
۲۳.....	• فارسی نو.....
۲۴.....	- پیدایش ایده تغییر خط در ایران.....
۲۵.....	• خط ایرانیان پیش از اسلام.....
۲۵.....	• چگونه خط پهلوی جای خود را به خط کوفی داد؟.....
۳۰.....	- زبان فارسی.....
۳۰.....	- خط فارسی.....
۳۱.....	- عناصر خط فارسی.....
۳۱.....	• واج.....
۳۱.....	• صامت.....
۳۱.....	• مصوَّت (واکه).....
۳۲.....	• مصوت مرکب.....
۳۲.....	- مقوله های دستوری: جمله، فعل، اسم.....

خط دوم

(کاسه گر)

۳۷.....	- ادبیات.....
۳۷.....	- انواع ادبیات از نظر ارسطو.....
۳۷.....	• ادبیات تراژدی.....
۳۸.....	• ادبیات کمدی.....

- ۳۸.....- ادبیات ترازدی_کمدی
- ۳۸.....- ادبیات آیینی
- ۳۹.....• ادبیات ماورایی
- ۳۹.....• ادبیات رهایی
- ۴۰.....• شعر ولایی
- ۴۰.....• ادبیات عاشورایی
- ۴۰.....- ادبیات اقلیمی
- ۴۱.....• مکتب خزرستان
- ۴۱.....• مکتب اسفهان
- ۴۱.....• مکتب بیلان
- ۴۱.....• مکتب خراسان
- ۴۱.....- ادبیات روستایی
- ۴۲.....• نمونه ای از نثر کلیله و دمنه اثر محمدرضا دولت آبادی
- ۴۳.....- ادبیات شبانی
- ۴۴.....- ادبیات سیاه
- ۴۵.....• نمونه نثر زنده به گور از صادق هدایت
- ۴۵.....- هیچانه
- ۴۶.....• نمونه
- ۴۶.....- کهن الگو
- ۴۶.....- ادبیات پیشگویانه
- ۴۷.....• نمونه
- ۴۷.....- شعر انگاره وار
- ۴۸.....- شعر پژواکی
- ۴۸.....• بریده ای از قصه شهر سنگستان
- ۴۹.....- شعر نمایشی
- ۵۰.....• بریده ای از شعر مرغ آمین اثر نیما یوشیج
- ۵۳.....- شعر نوخسروانی
- ۵۴.....- شعر روایتی
- ۵۴.....- شعر لاهوتی
- ۵۵.....- ادبیات از نظر شیوه بیان و شکل ظاهری

خط سوم

(حظیره)

- ۵۹.....- ادبیات منثور
- ۵۹.....- انواع نثر در زبان فارسی
- ۶۰.....• نثر مرسل یا ساده
- ۶۰.....• نثر بینابین
- ۶۰.....• نمونه نثر تاریخ بیهقی در شرح بر دار کردن حسنگ وزیر
- ۶۱.....• نثر مُسَجَّع یا موزون
- ۶۲.....• مقدمه نثر دوازده سالکین
- ۶۲.....• برید ای از نثر گلستان
- ۶۳.....• نثر فنی
- ۶۳.....• نمونه‌ای از نثر کیله دمنه
- ۶۴.....• نثر مصنوع و فنی
- ۶۴.....• نمونه‌ای از نثر تاریخ جهانگشا
- ۶۵.....• نثر دوره مشروطه
- ۶۵.....• نمونه‌ای از نثر روزگاری که گداز اثر بدال حسین صنعتی زاده
- ۶۶.....• نثر شکسته یا نگارش به شیوه زبان محاوره
- ۶۶.....• یادای از جلال آل احمد
- ۶۷.....• نمونه ای از نثر مدیر مدرسه
- ۶۸.....• نثر دانشگاهی
- ۶۸.....• یادای از محمدرضا شفیعی کدکنی
- ۶۹.....• یادای از سعید نفیسی

خط چهارم

(ازرق)

- ۷۳.....- آشنایی با برخی اصطلاحات ادبی
- ۷۳.....- شعر
- ۷۳.....- قالب‌های شعر فارسی
- ۷۳.....• قالب‌های کهن
- ۷۴.....• قالب‌های نوین
- ۷۵.....- آرایه‌های ادبی

- آرایه‌های لفظی ۷۵
- آرایه‌های معنوی ۷۵
- اصطلاحات شعری ۷۵
- ردیف ۷۵
- قافیه ۷۶
- کلمه قافیه ۷۶
- مصراع ۷۶
- مقفّا ۷۶
- مصرع ۷۶
- شاه بیت ۷۶
- بلاغت ۷۶
- بیت ۷۷
- بیت تَخْلَص ۷۷
- بیت مقطع ۷۷
- تخلص شعری ۷۷

خطای پنجم (بصره)

- ادبیات منظوم ۸۱
- پدر شعر فارسی ۸۱
- در ستایش امیر نصر و برانگیختن وی بر عزیمت به بخارا ۸۳
- نکته ادبی (تعقید) ۸۳
- نوع ادبی (لغز) ۸۳
- لَغَز قلم ۸۳
- قالب شعری (رباعی) ۸۴
- حجة الحق ۸۴
- نمونه شعر ۸۴
- تفاوت رباعی و دوبیتی و ترانه ۸۵
- حکیم سخن ۸۷
- نمونه ۸۸
- فن ادبی ۸۹
- ۱_ (کنایه) ۸۹
- ۲_ اغراق ۹۰

۹۰	- نوع ادبی (حماسه)
۹۰	• ۱_ حماسه سنتی
۹۰	• ۲_ حماسه‌های ثانوی یا ادبی
۹۱	• ۳_ حماسه‌های متأخر
۹۱	- تقسیم حماسه بر حسب موضوع
۹۱	• حماسه اساطیری
۹۱	• حماسه پهلوانی
۹۱	• حماسه‌های دینی یا مذهبی
۹۲	• حماسه‌های عرفانی
۹۲	- حماسه‌های غرور و جهان
۹۴	- حجت شاعران
۹۴	• نمونه شعر
۹۵	• نوع ادبی (سفرنامه)
۹۵	- سفرنامه نویسان معاصر ایرانی
۹۵	• محمدعلی اسلامی ندوشن
۹۶	• محمد ابراهیم باستانی پاریزی
۹۶	• بریده ای از متن سفرنامه از پاریزی تا پارس
۹۸	- شاعر طبیعت
۹۸	• شعری در قالب مسمط
۹۹	• سهراب سپهری
۹۹	• شعری از آوار آفتاب
۱۰۰	• ویلیام وردزورث
۱۰۱	• قالب ادبی (مُسمط)
۱۰۱	• نوع ادبی (خمربه)
۱۰۲	- قصیده گوی محبوس
۱۰۲	• نمونه شعر
۱۰۲	• قالب ادبی (قصیده)
۱۰۳	• یادی از مهدی حمیدی
۱۰۴	• نمونه شعر
۱۰۴	• ملک الشعرای
۱۰۵	• نمونه شعر
۱۰۶	- نوع ادبی

- حبسیه ۱۰۶
- بث الشکوی ۱۰۶
- یادی از مهدی اخوان ثالث ۱۰۶
- شعر زمستان ۱۰۷
- حکیم گنجه ۱۰۹
- قالب ادبی (مثنوی) ۱۱۰
- نوع ادبی (ادبیات غنایی) ۱۱۰
- فن ادبی (تشبیه) ۱۱۱
- حسان العجم ۱۱۲
- نمونه شعر ۱۱۲
- فن ادبی ۱۱۳
- ۱_ مفاخره ۱۱۳
- ۲_ استعاره ۱۱۴
- ۳_ هجو و مدح ۱۱۴
- هجو رشیدالدین وطواط از زبان اقانی ۱۱۵
- نوع ادبی (شهر آشوب) ۱۱۵
- شیخ عطار ۱۱۶
- نمونه شعر ۱۱۶
- فن ادبی (تمثیل) ۱۱۷
- تمثیل ۱۱۷
- فابل (افسانه تمثیلی) ۱۱۸
- تفاوت تمثیل با حکایت ۱۱۸
- دولافونتن ۱۱۹
- روباه و زاغ با ترجمه نیر سعیدی ۱۱۹
- نوع ادبی (تذکره نویسی یا علم الرجال) ۱۲۰
- نمونه ۱۲۰
- شیخ اجل ۱۲۲
- نمونه شعری از بوستان ۱۲۲
- ویژگی سهل ممتنع ۱۲۲
- فن ادبی (استخدام) ۱۲۳
- قالب ادبی (ترجیع بند) ۱۲۴
- نمونه ای از ترجیع بند از دیوان سعدی ۱۲۴

- ۱۲۶ - طنّاز شاعران
- ۱۲۶ • دو حکایت از منظومهٔ موش و گربه
- ۱۲۶ • نوع ادبی (طنز و هزل ، مطایبه ، فکاهیات)
- ۱۲۷ • نمونه
- ۱۲۸ - لسان الغیب
- ۱۲۸ • نمونه شعر
- ۱۲۹ • قالب ادبی (غزل)
- ۱۳۰ • فن ادبی (ایهام)
- ۱۳۱ • یوهان ولفگانگ فون گوته
- ۱۳۱ • نمونه شعر
- ۱۳۵ - شاعر تک بیت ها
- ۱۳۵ • نمونه شعر
- ۱۳۶ • فن ادبی
- ۱۳۶ • ۱_ اسلوب معادله
- ۱۳۶ • ۲_ حسن تعلیل
- ۱۳۷ • قالب ادبی تکبیت (مفرد)
- ۱۳۷ • تک بیتی هایی از دکتر منصور رسکار فسایو
- ۱۳۹ - شمس الشعراي کاشانی
- ۱۳۹ • قالب ادبی (ترکیب بند)
- ۱۳۹ • نمونه شعر
- ۱۴۰ • نوع ادبی (مرثیه)
- ۱۴۲ - شاعرهٔ آزاده
- ۱۴۲ • قالب ادبی (قطعه)
- ۱۴۲ • نمونه شعر
- ۱۴۳ • فن ادبی (مناظره)
- ۱۴۴ - پدر شعر نو
- ۱۴۵ • نمونه شعر
- ۱۴۵ • قالب ادبی (نیمایی)
- ۱۴۷ • شعری از احمد رضا احمدی

خط ششم

(بغداد)

- ۱۵۱..... آداب سخن
- ۱۵۱..... فهرست واژه‌های دارای دو یا چند صورت نوشتاری با ضبط مختار
- ۱۵۲..... قواعد نوشتاری حروف قیود
- ۱۵۶..... قواعد تنوین، تشدید، حرکت‌گذاری
- ۱۵۷..... پیوسته نویسی و جدانویسی ترکیبات
- ۱۶۰..... گرتنه بردار و ورود اصطلاحات بیگانه در زبان فارسی
- ۱۶۶..... مهم‌ترین قواعد نگارشی زبان فارسی
- ۱۶۶..... قواعد همزه (ء)
- ۱۶۷..... مهم‌ترین قواعد صال
- ۱۶۷..... قواعد فعل است
- ۱۶۸..... قواعد چنان‌که و چنان‌چه
- ۱۶۸..... انواع ب و طرز نگارش آن‌ها
- ۱۶۹..... وجوب نگارش صحیح
- ۱۷۱..... طرز صحیح بکارگیری علائم نگارشی

خط هفتم

(جور)

- ۱۷۷..... مکاتبات اداری
- ۱۷۹..... اجزاء مختلف نامه‌های اداری
- ۱۷۹..... سرلوحه
- ۱۸۰..... عنوان و موضوع نامه
- ۱۸۱..... متن نامه
- ۱۸۱..... مشخصات امضاء کننده نامه
- ۱۸۱..... گیرندگان رونوشت
- ۱۸۲..... نامه‌های اداری از دیدگاه متن یا ماهیت موضوع
- ۱۸۲..... نامه با ماهیت اطلاعی یا خبری
- ۱۸۲..... نامه با ماهیت دستوری
- ۱۸۲..... نامه با ماهیت درخواستی
- ۱۸۲..... نامه با ماهیت بازدارندگی
- ۱۸۳..... نامه با ماهیت هماهنگی

۱۸۳ انواع نامه

۱۸۳ نامه رسمی

۱۸۳ نامه غیر رسمی

۱۸۳ نامه بازگشتی

۱۸۳ نامه پیرو

۱۸۳ گردش کار

۱۸۴ گزارش

۱۸۴ روش تهیه گزارش

۱۸۵ انواع گزارش با معیارهای مختلف

۱۸۶ مراحل تهیه و نوشتن گزارش

۱۸۹ ساختار مقاله و قواعد مقاله نویسی

۱۹۰ مقاله چیست؟

۱۹۱ ویژگی‌های مقاله نویسی

۱۹۱ عناصر تشکیل دهنده مقاله

۱۹۲ چکیده تحقیق

۱۹۲ واژگان کلیدی

۱۹۳ فهرست منابع

۱۹۵ کتابنامه